

ks. Leszek Szewczyk

Uniwersytet Śląski w Katowicach

---

leszek.szewczyk@us.edu.pl

 <https://orcid.org/0000-0003-0424-3205>

„Serca zostały wypróbowane”. Wpływ pandemii COVID-19 na przepowiadanie słowa Bożego — inspiracje papieża Franciszka

 <https://doi.org/10.15633/ps.26203>

Ks. Leszek Szewczyk – prof. dr hab., prezbiter archidiecezji katowickiej, profesor nauk teologicznych, prof. Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, dyrektor Instytutu Nauk Teologicznych Uniwersytetu Śląskiego, kierownik Studiów Doktoranckich Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego, dyplomowany logopeda.

Article history • Received: 14 Oct 2021 • Accepted: 15 Jan 2022 • Published: 30 Jun 2022
ISSN 1428-5673 (print) • **ISSN** 2391-6575 (online) • Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Abstrakt

„Serca zostały wypróbowane”. Wpływ pandemii COVID-19 na przepowiadanie słowa Bożego — inspiracje papieża Franciszka

Skuteczne głoszenie słowa Bożego wymaga dostrzegania okoliczności życia drugiego człowieka oraz systematycznego dążenia do zrozumienia świata. Do okoliczności, które zdominowały nauczanie papieża Franciszka należy pandemia COVID-19. Celem niniejszego opracowania jest odpowiedź na pytanie o inspiracje płynące z nauczania papieża Franciszka w czasie pandemii dla współczesnego kaznodziejstwa. Analiza tego papieskiego nauczania w czasie ostatniego roku (marzec 2020–marzec 2021) pozwala odpowiedzieć najpierw na pytanie o znaczenie pandemii COVID-19 w życiu papieża, Kościoła i świata. W dalszej kolejności, zgodnie z najprostszym modelem komunikowania się, zostało omówione nauczanie Franciszka dotyczące głosicieli słowa Bożego, słuchaczy, elementów treściowych i formalnych przepowiadania w czasie pandemii.

Słowa kluczowe: słowo Boże, przepowiadanie, papież Franciszek, COVID-19

Abstract

“Hearts Have Been Put to the Test”. The Impact of the COVID-19 Pandemic on the Preaching of the Word of God — the Inspiration of Pope Francis

Effective preaching of the word of God requires an appreciation of the circumstances of one another's lives and a systematic effort to understand the world. Among the circumstances that have dominated Pope Francis' teaching is the COVID-19 pandemic. The purpose of this paper is to answer the question as to how Pope Francis' teaching during the pandemic has inspired contemporary preaching. An analysis of Pope Francis' teaching during the last year (March 2020–March 2021) allows us first to answer the question of the significance of the COVID-19 pandemic in the life of the Pope, the Church, and the world. Then, according to the simplest model of communication, the following are discussed; Francis' teaching regarding the preachers of the word of God, the hearers of the word, and the content and formal elements of preaching during the pandemic.

Keywords: the word of God, preaching, Pope Francis, COVID-19

Miliony ludzi zadawało sobie i innym pytanie, gdzie w tym kryzysie mogą znaleźć Boga [...]. Serca zostały wypróbowane. Kryzys wzbudził w niektórych nową odwagę i współczucie. Niektórzy zostali przesiani i odpowiedzieli chęcią ponownego wyobrażenia sobie naszego świata, inni przyszli z pomocą potrzebującym w konkretny sposób, który może odmienić cierpienie bliźniego. To napełnia mnie nadzieją, że możemy wyjść z tego kryzysu lepsi. Ale musimy jasno widzieć, dobrze wybierać i właściwie działać¹.

Powyższe słowa papieża Franciszka pochodzą z książki *Powróćmy do marzeń. Droga ku lepszej przyszłości*, będącej zapisem rozmowy z brytyjskim dziennikarzem Austenem Ivereighem. Publikacja zawiera refleksje Ojca Świętego na temat sytuacji świata po pandemii koronawirusa i roli Kościoła w tworzeniu przyszłości. Franciszek postrzega pandemię jako moment próby, kryzys, po którym nie ma powrotu do kształtu i charakteru świata sprzed 2020 roku. Włoski dziennikarz katolicki Andrea Torielli zaznacza, że jak dla każdego z nas, tak i dla papieża Franciszka minione miesiące zostały głęboko naznaczone przez pandemię. Brak podróży, kilka zaledwie audiencji generalnych z nieliczną obecnością osób, świętowanie w zredukowanej formie z udziałem małych grup wiernych. I chociaż brakowało codziennego, fizycznego kontaktu z ludźmi, to jednak następca Piotra

pukał cicho do drzwi naszych domów, zapraszał nas nie do wysłuchiwanie wielkich przemówień czy długich katechez, ale przede wszystkim do słuchania słów Pisma Świętego, komentowanych krótkimi homiliami wygłaszanymi spontanicznie².

Przepowiadanie słowa Bożego współczesnym słuchaczom jest głoszeniem treści stałych i niezmiennych, bowiem niezmienna pozostaje istota Ewangelii, czyli dobra nowina przekazana człowiekowi przez Boga. Systematycznie zmieniają się jednak okoliczności życia słuchaczy oraz

---

¹ Franciszek, *Powróćmy do marzeń. Droga ku lepszej przyszłości*, tłum. P. Guzik, Kraków 2020, s. 11–12.

² A. Torielli, *W roku oddalenia, bliskość Papieża*, <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2020-12/andrea-tornielli-w-roku-oddalenia-bliskosc-papieza.html> (29.06.2021).

egzystencjalne problemy, które im towarzyszą. Bardzo istotną okolicznością życia słuchaczy stała się pandemia koronawirusa. Wpływa ona znacząco na treść i formę przepowiadania słowa Bożego.

Celem niniejszego opracowania jest odpowiedź na pytanie o inspiracje płynące z nauczania papieża Franciszka w czasie pandemii dla współczesnego kaznodziejstwa. Analiza nauczania papieża Franciszka w czasie ostatniego roku (marzec 2020–marzec 2021) pozwala odpowiedzieć najpierw na pytanie o znaczenie pandemii COVID-19 w życiu papieża, Kościoła i świata. W dalszej kolejności, zgodnie z najprostszym modelem komunikowania się, omówione zostanie nauczanie Franciszka dotyczące głosicieli słowa Bożego, słuchaczy, elementów treściowych i formalnych przepowiadania w czasie pandemii.

1. Pandemia jako okoliczność głoszenia słowa Bożego

Skuteczne głoszenie słowa Bożego wymaga dostrzegania okoliczności życia drugiego człowieka oraz systematycznego dążenia do zrozumienia świata. Systematycznego rozstrzygnięcia wymaga, co z całego skarbcza Bożego objawienia w danej epoce, w konkretnych okolicznościach życia należałoby w szczególniejszy sposób zaakcentować i przybliżać słuchaczowi³. Do okoliczności, które zdominowały nauczanie papieża Franciszka należy pandemia COVID-19. Jest ona określana przez Franciszka mianem kryzysu i zagrożenia, ale również wyzwaniem i czasem próby.

Pandemia jako kryzys i zagrożenie

Jednym z pierwszych wystąpień papieża Franciszka, w których definiuje pandemię i określa jej wpływ na życie współczesnego świata, była homilia podczas nadzwyczajnego nabożeństwa 27 marca 2021 roku. Zdaniem papieża, pandemia jest czasem wyboru tego, co się liczy, a co przemija, oddzielania tego, co konieczne, od tego, co takie nie jest. To czas, ustawiania na nowo kursu życia ku Bogu i ku innym⁴. Wielokrotnie w wypowiedziach papieża pojawia się określenie pandemii jako czasu kryzysu. Przejawia się on

³ G. Siwek, *Homiletyka w relacji do teologii pastoralnej*, „Studia Pastoralne” 1 (2005), s. 117.

⁴ Franciszek, *Ludzkość na wzburzonym morzu. Modlitwa na placu św. Piotra o ustanie pandemii*, 27.03.2020, „L'Osservatore Romano” 41 (2020) nr 4, s. 5.

poczuciem pustki i zagubienia, z wypaczeniem wartości, z rzeczywistością śmierci fizycznej, duchowej, emocjonalnej, społecznej. Ryzyko polega na niezdawaniu sobie z tego sprawy lub zdaniu jej sobie zbyt późno i ponoszeniu konsekwencji. I tak wśród młodych ludzi szerzą się depresja i apatia, prowadząc ich do zagubienia w otchłani niejednokrotnie niewytłumaczalnych udręk. W niektórych przypadkach wkrada się pokusa, aby z tym wszystkim skończyć⁵.

Skutkiem kryzysu jest to, że człowiek jest przestraszony i zagubiony⁶, odczuwa pokusę wycofania się i poddania⁷. Pandemia – zdaniem papieża – wyraźnie wskazała, jak bardzo człowiek jest bezradny, ujawniła też liczne choroby społeczne. Jedną z nich jest

wypaczona wizja osoby, spojrzenie, które ignoruje jej godność i jej charakter relacyjny. Czasami patrzymy na innych jak na przedmioty do wykorzystania i wyrzucenia. W rzeczywistości takie postrzeganie zaślepia i podsycia kulturę odrzucenia, indywidualistyczną i agresywną, która przemienia człowieka w dobro konsumpcyjne⁸.

Franciszek przestrzegając przed „wirusowym ludobójstwem”⁹, widzi również w pandemii moment kryzysu społecznego, który może się okazać umacniającą próbą ognia¹⁰. Papież Franciszek w swym orędziu na Światowy Dzień Misyjny przypomniał, że cierpienie i śmierć spowodowane pandemią sprawiają, że „doświadczamy naszej ludzkiej kruchości”. Jednocześnie jednak zwrócił uwagę na obecne we wszystkich silne pragnienie życia i wyzwolenia od zła¹¹.

5 Franciszek, *Świat jutra*, rozmawiał D. Agasso, tłum. J. Tomaszek, Kraków 2021, s. 145.

6 Franciszek, *Ludzkość na wzburzonym morzu*, s. 4–6.

7 Franciszek, *Powróćmy do marzeń*, s. 10.

8 Franciszek, *Wiara i godność ludzka*, Audiencja generalna, 12.08.2020, „L'Osservatore Romano” 41 (2020) nr 9, s. 11.

9 K. Ołdakowski, *Papież przestrzega przed „wirusowym ludobójstwem”*, <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2020-03/list-papieza-panamerykanski-komitet-sedziow.html> (29.08.2021).

10 Franciszek, *Uczenie się, jak żyć w czasie kryzysu*, Homilia, 02.05.2020, „L'Osservatore Romano” 41 (2020) nr 6, s. 41.

11 Franciszek, *„Oto ja, pošlij mnie!”* (Iz 6, 8), Orędzie na Światowy Dzień Misyjny 2020 roku, „L'Osservatore Romano” 41 (2020) nr 7–8, s. 4.

Pandemia jako chwila próby

Dla papieża Franciszka pandemia jest czasem próby, w którym myślenie człowieka doznaje wstrząsu, a dotychczasowe priorytety i styl życia zostają poddane próbie. Podstawową cechą kryzysu pandemii – zdaniem Franciszka – jest to, że nie wychodzi się z niego takim samym. Człowiek może z niego wyjść „lepszy lub gorszy, ale nigdy taki sam. Znajdujemy się w momencie próby”¹². Człowiek stale jest poddawany próbom, które „odślaniają wielkość ludzkiego serca: jego trwałość, jego miłosierdzie; jego wielkość lub małość”¹³. Zdaniem papieża, cała ludzkość znalazła się w mrocznym tunelu pandemii i świat już nigdy nie będzie taki jak dotychczas. Według niego „pandemia jest sygnałem alarmowym, który zmusza człowieka do refleksji. Ten czas próby może więc stać się czasem mądrych i dalekowzrocznych wyborów dla dobra ludzkości”¹⁴. Każdy człowiek musi dokonać wyboru pomiędzy kulturą posługi i kulturą odrzucenia. Wybór kultury posługi jest konsekwencją wsłuchania się w głos Bożego Ducha. Odrzucenie tego głosu może doprowadzić do trzech postaw: narcyzmu, zniechęcenia i pesymizmu. Postawy te blokują, paraliżują i koncentrują uwagę człowieka na rzeczach, które powstrzymują duchowy rozwój¹⁵. Podczas niedzielnej modlitwy „Anioł Pański” Ojciec Święty zwracał uwagę, by trudny czas pandemii przeżywać z mocą wiary, pewnością nadziei i żarliwością miłości oraz aby szukać i nadać ewangeliczny sens tej chwili próby i bólu, czemu sprzyjał okres Wielkiego Postu¹⁶.

Zdaniem Franciszka, doświadczenie pandemii jako próby, ujawniło to, co wymaga radykalnych zmian w życiu człowieka: nabywanie wewnętrznej wolności, odrzucenie fałszywych bożków, odejście od złudnych ideologii oraz odnowienie zaniedbanych relacji. Jednocześnie, odwołując się do biblijnych postaci króla Dawida i apostoła Pawła, wskazuje, że historie ich nawrócenia udowadniają, iż kryzys może być czasem oczyszczenia¹⁷.

¹² Franciszek, *Powróćmy do marzeń*, s. 5.

¹³ Franciszek, *Powróćmy do marzeń*, s. 5–6.

¹⁴ Franciszek, *Świat jutra*, Kraków 2021, s. 20.

¹⁵ Franciszek, *Powróćmy do marzeń*, s. 19–21.

¹⁶ Franciszek, *Widzę was i jestem z wami. Modlitwa maryjna*, 08.03.2020, „L’Osservatore Romano” 41 (2020) nr 4, s. 24.

¹⁷ Franciszek, *Powróćmy do marzeń*, s. 43–44.

Podczas audiencji generalnej 8 kwietnia 2020 roku papież zauważa także, że pandemia prowokuje do pytania, co Bóg robi w obliczu ludzkiego bólu. Jako odpowiedź cytuje ewangeliczny opis męki Pańskiej i przypomina, że „Bóg może wszystko obrócić w dobro” skoro w paschalny poranek słyhać: „Nie bójcie się!”. Jednocześnie papież zwraca uwagę, że „napawające lękiem pytania nie znikają w mgnieniu oka, lecz znajdują w Zmartwychwstałym trwałą fundament, który nam pozwala nie zatonać”¹⁸.

Papież Franciszek zachęca współczesnych

do ponownego przemyślenia wizji społeczeństwa, gdzie życie ludzkie, zwłaszcza najstarszych jest chronione; gdzie każdy ma dostęp do opieki, gdzie ludzie nigdy nie są wykluczani, a przyroda nie jest bezkarnie plądrowana, ale pielęgnowana i zachowywana dla tych, którzy po nas przyjdą¹⁹.

Ludzie wierzący – zdaniem Ojca Świętego – powinni zawierzyć siebie Chrystusowi. Chrześcijanie odnajdą się w nowym, innym świecie, jeśli zafają „w chwilach tej ciężkiej próby samemu Bogu, Panu życia i śmierci”²⁰.

Pandemia jako wyzwanie

Dla papieża Franciszka czas pandemii stanowi wezwanie do konkretnych działań, do wykorzystania okazji do zmiany swojego życia²¹. Wskazuje, że przed każdym człowiekiem otworem stoją dwie drogi: droga zmartwychwstania i droga grobu. Wybór drogi zmartwychwstania to nowe życie, droga grobu przynosi głód, niewolnictwo i wojny²². Zdaniem papieża, ludzkość znajduje się w kluczowym momencie dziejów, w którym oprócz wirusa Covid panoszy się straszny wirus egoizmu, wyrażający się w po-

18 Franciszek, *Krucyfiks i Ewangelia*, Audiencja generalna, 08.04.2020, „L'Osservatore Romano” 41 (2020) nr 5, s. 11.

19 A. Torielli, *Laudato si' pozwala spojrzeć w przyszłość po pandemii*, <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2020-05/5-lat-po-encyklice-laudato-si.html> (09.07.2021).

20 Franciszek, *Powróćmy do marzeń*, s. 10.

21 Franciszek, *Powróćmy do marzeń*, s. 9.

22 Franciszek, *Wybierajmy głoszenie, żeby nie wpaść we własny grób*, Homilia, 13.04.2020, „L'Osservatore Romano” 41 (2020) nr 6, s. 20.

stawie dbałości tylko o samego siebie, selekcjonowania ludzi, odrzucania starszych, marginalizowania biednych i odpychania „niewygodnych”²³.

Pandemia uświadamia każdemu człowiekowi, że nikt nie może uratować się sam, o własnych siłach. Człowiek ten potrzebuje pomocy Boga, który otwiera horyzonty, budzi kreatywność oraz odnawia w braterskiej wspólnocie. Obecny czas zachęca ludzkość do nowej wyobraźni, do porzucenia dawnych schematów, sposobów i struktur. Lekarstwem na zło pandemii powinny być przeciwciała sprawiedliwości, miłości i solidarności²⁴. Konkretnym zadaniem wypływającym z pandemii jest przeciwdziałanie złu, które dotyka miliony osób na całym świecie. Nie można pozwolić sobie na pisanie obecnej i przyszłej historii z plecami odwróconymi na cierpienia wielu ludzi²⁵. Franciszek proponuje, żeby nadać znaczenie czasowi pandemii przez ponowne odkrycie nowych przestrzeni solidarności. Na pandemię koronawirusa i chciwości powinno odpowiedzieć się uniwersalnością modlitwy, altruizmu, współczucia, łagodności. W dramacie pandemii papież dostrzega ogrom wyzwolonej pozytywnej energii, na fundamentach której można budować przyszłość. „W czasie cierpienia mierzy się rozwój i zdolność narodów do odkupienia. Jeśli te nadzwyczajne świadectwa wielkodusznej i bezinteresownej miłości, które podtrzymywały całe społeczeństwa, uczynimy zwyczajnymi, nie udaremnimy ich i wszyscy doczekamy lepszych czasów”²⁶. Franciszek zwraca uwagę, że kryzys związany z COVID-19 pogłębił nierówności i dyskryminację ubogich. Żeby temu przeciwdziałać, należy najpierw znaleźć lekarstwo na małego wirusa, który rzuca świat na kolana, a następnie uleczyć ten świat z wielkiego wirusa niesprawiedliwości społecznej, nierównych szans oraz marginalizacji i wykluczenia²⁷.

---

²³ Franciszek, *Świat jutra*, s. 21–23.

²⁴ K. Ołdakowski, *Papieski plan na zmartwychwstanie po pandemii*, <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2020-04/papiez-audienca-17-kwietnia-medytacja-koronawirus-po.html> (12.08.2021).

²⁵ K. Ołdakowski, *Papieski plan na zmartwychwstanie po pandemii*, <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2020-04/papiez-audienca-17-kwietnia-medytacja-koronawirus-po.html> (12.08.2021).

²⁶ Franciszek, *Świat jutra*, s. 40–41.

²⁷ K. Ołdakowski, *Papież: z kryzysu należy wychodzić lepszymi*, <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2020-08/papiez-audienca-19-sierpnia.html> (19.05.2021).

Papież Franciszek, w przemówieniu wygłoszonym podczas spotkania z korpusem dyplomatycznym akredytowanym przy Stolicy Apostolskiej, wskazuje, że lekarstwem na pandemię i wiele nieszczęść, które dotknęły współczesną ludzkość jest braterstwo. Tego lekarstwa świat potrzebuje na równi ze szczepionkami²⁸. Wszystkich wierzących papież zachęca do modlitwy „w intencji rządzących, naukowców, polityków, którzy zaczęli badać drogę wyjścia, to co będzie po pandemii, to «po», które już się zaczęło – żeby znaleźli właściwą drogę, zawsze na korzyść ludzi, zawsze na korzyść narodów”²⁹. Apeluje o modlitewne wsparcie do chrześcijan „wszystkich Kościołów i każdej ze wspólnot, każdego wieku, języka i narodu”³⁰.

2. Głosiciel słowa Bożego

Skuteczność przepowiadania słowa Bożego w dużej mierze zależy od kaznodziei, od jego kompetencji, gorliwości, wiedzy. Na temat głosiciela słowa Bożego, jego posłannictwa i zadań przed nim stojących papież Franciszek wypowiadał się wielokrotnie. Zagadnienie to wybrzmiewa szczególnie mocno w adhortacji apostolskiej *Evangelii gaudium*. Kryzys wywołany pandemią był dla papieża okazją do przekazania kolejnych sugestii dotyczących osoby kaznodziei. Kościół – zdaniem papieża – koncentruje się na formowaniu dobrych i wiarygodnych pasterzy, którzy wiedzą, jak wzmacniać zaufanie, nadzieję i radość. Zadaniem każdego duszpasterza jest docieranie do najbardziej potrzebujących. Niebezpieczeństwo zachorowania od stęchłego powietrza wymaga podjęcia ryzyka wychodzenia „na ulice”. Franciszek zaznacza:

Jako uczniowie Jezusa nie chcemy szukać nawróceń pod hasłem prozelityzmu, ale owoców „zaraźliwego” dobra, które emanuje ze Słowa Bożego. Chcemy uchwylić drżenie serc naszych bliźnich, zaszczerpić pragnienie głębokiej medy-

28 Franciszek, Przemówienie do korpusu dyplomatycznego przy Stolicy Apostolskiej, <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2021-02/papiez-braterstwo-prawdziwym-lekiem-na-kryzys-i-podzialy.html> (13.09.2021).

29 Franciszek, Wybierajmy głoszenie, s. 20.

30 P. Pasierbek, Papież: błagamy o miłosierdzie dla doświadczonej ludzkości, <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2020-03/papiez-franciszek-ojciec-nasz-wprowadzenie.html> (24.08.2021).

tacji, wzbudzić chęć skosztowania jedyne i неповtarzalnego piękna spotkania z Panem. Krótko mówiąc: ewangelizacja przez przyciąganie³¹.

Głosiciel słowa Bożego powinien w drugim człowieku dostrzegać przede wszystkim osobę, z jej trudami, problemami, troskami, słabościami, która nie potrzebuje osądu, uprzedzeń i sztywności, ale wyciągniętej ręki, umiejętności słuchania i miłosierdzia. Kaznodzieję powinna cechować pełna pasji wiara i ożywiająca refleksja nad słowem Bożym, która pozwala pozostać „w świecie” i lepiej go zrozumieć. Chrześcijańska radość, która wynika z nadziei i otwartości powinna stać się wyraźnym „znakiem dla ludzi, których wiara jest uśpiona, odłożona na półkę lub pełna udręki, albo dla tych, którzy Go odrzucili”³².

Głosiciele słowa Bożego Franciszek przestrzega: „Bez świadectwa i modlitwy przepowiadanie apostołskie jest niemożliwe, nie można głosić. Wygłosisz piękne kazanie moralne, zrobisz różne piękne rzeczy, wszystkie dobre. Lecz Ojciec nie będzie miał możliwości pociągnięcia ludzi do Jezusa. I to jest centrum – w centrum naszego apostołatu jest to, by Ojciec mógł pociągać ludzi do Jezusa (por. J 6, 44)”³³. W postawie kaznodziei niezbędne jest współistnienie świadectwa i modlitwy. Świadectwo otwiera ludziom drzwi, a modlitwa otwiera drzwi do serca Ojca, aby pociągał ludzi³⁴. Kościół – zdaniem papieża – odgrywa istotną rolę w służbie dla Boga i ludzi, do których jest posłany, nie przez narzucanie czy dominowanie, ale przez obmywanie nóg. „Stawianie się ponad ludem prowadzi do moralizmu, legalizmu, klerykalizmu, faryzeizmu i innych elitarnych ideologii, które nic nie wiedzą o radości poznania siebie jako części Ludu Bożego”³⁵. W homilii wygłoszonej w Wielki Czwartek 2020 roku papież przywołuje przykład postawy służby pełnionej przez kapłanów ofiarujących swoje życie dla Boga i ludzi, stwierdzając:

---

31 Franciszek, *Świat jutra*, s. 72–73.

32 Franciszek, *Świat jutra*, s. 73–75.

33 Franciszek, *Bez świadectwa i modlitwy przepowiadanie apostołskie jest niemożliwe*, Homilia, 30.04.2020, „L'Osservatore Romano” 41 (2020) nr 6, s. 38.

34 Franciszek, *Bez świadectwa i modlitwy przepowiadanie apostołskie jest niemożliwe*, Homilia, 30.04.2020, „L'Osservatore Romano” 41 (2020) nr 6, s. 38.

35 Franciszek, *Powróćmy do marzeń*, s. 117.

W tych dniach ponad sześćdziesięciu z nich zmarło tutaj, we Włoszech, opiekując się chorymi w szpitalach, wraz z lekarzami, pielęgniarkami, pielęgniarkami. Są to „święci z sąsiedztwa”, kapłani, którzy służąc oddali swe życie³⁶.

3. Adresat przepowiadania słowa Bożego

Papież Franciszek przywołuje definicję Kościoła odwołując się do jego misyjnej natury, a wszyscy chrześcijanie są misjonarzami niosącymi dobrą nowinę Ewangelii każdemu, kogo spotkają. W tej powinności należy pamiętać, że Bóg dociera do każdego człowieka³⁷. Kościół oddala się od ideału głoszonego przez Chrystusa, kiedy wyrzeka się ubogich i powraca do starej pokusy pozostania elitą moralną lub intelektualną. Kościół obcy ubogim – zdaniem papieża – staje się „zgorzeniem”. „Droga do geograficznych i egzystencjalnych marginesów – jak zaznacza Ojciec Święty – jest drogą Wcielenia, bo Bóg wybrał peryferie jako miejsce objawienia w Jezusie swojego zbawczego działania w historii”³⁸.

Kościół w każdym czasie, a szczególnie w dobie pandemii, powinien wychodzić z pomocą i ze słowem pociechy do ludzi doświadczających cierpienia psychicznego, fizycznego bólu i problemów ekonomicznych³⁹. W czasach pandemii, kiedy świat został przytłoczony epidemią COVID-19, należy docierać do ludzi spragnionych Bożego wsparcia i zagubionych. W tym trudnym okresie przybyło ludzi, którzy zadają sobie pytanie o sens życia, czy stoją w obliczu choroby i śmierci. Zwłaszcza ci potrzebują wsparcia, które płynie z Ewangelii⁴⁰. Zdaniem Domenica Agassa, Franciszek promuje wspaniałomyślność i bezinteresowność, do której zdolny jest każdy człowiek. Każdy jest ważny, każdy jest potencjalnym bohaterem nowego pięknego czasu. Podczas audyencji generalnej w środę 13 stycznia 2021 roku z całą pewnością mówił:

36 Franciszek, Homilia wygłoszona w Wielki Czwartek na mszy Wieczery Pańskiej, 09.04.2020, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/homilies/2020/documents/papa-francesco_20200409_omelia-coenadomini.html (18.09.2021).

37 Franciszek, Świat jutra, s. 53.

38 Franciszek, Powróćmy do marzeń, s. 132.

39 Franciszek, Orędzie Wielkanocne, 12.04.2020, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/urbi/documents/papa-francesco_20200412_urbi-et-orbi-pasqua.html (13.09.2021).

40 Franciszek, Powróćmy do marzeń, s. 115.

W przyszłości świata i w nadziejach Kościoła są zawsze „maluczcy”: ci, którzy nie uważają się za lepszych od innych, którzy są świadomi własnych ograniczeń i grzechów, którzy nie chcą dominować nad innymi, którzy w Bogu Ojcu uznają się za braci i siostry wszystkich⁴¹.

Z Dobrą Nowiną należy docierać do „przerażonych tą pandemią”⁴², a centrum przepowiadania stanowią ubodzy. Kaznodzieja powinien iść razem z nimi, dać się przez nich ewangelizować i pozwolić „zarazić” ich mądrością i kreatywnością. Oni bowiem dobrze znają Jezusa poprzez swe codzienne cierpienie. Zdaniem papieża Franciszka:

Jeśli dzielimy się z tymi, którzy mają niewiele lub nic, wzbogacamy nie tylko naszych bliźnich, ale także samych siebie. Sprowadzenie peryferii do centrum i postawienie ubogich na pierwszym miejscu oznacza prawdziwe oparcie naszego życia na Chrystusie, który dla nas „stał się ubogim”, aby nas „ubóstwem swoim ubogacić” (2 Kor 8, 9) i aby nas uzdrowić⁴³.

W orędziu na V Światowy Dzień Ubogich Franciszek wyraża nadzieję, że Kościół coraz intensywniej będzie się otwierał na

ruch ewangelizacyjny, który spotkałby w pierwszym rzędzie ubogich tam, gdzie oni się znajdują. Nie możemy czekać, aż zapukają do naszych drzwi. Pilnie potrzeba, abyśmy dotarli do nich w ich własnych domach, w szpitalach i w domach opieki, na ulicach i w ciemnych zaułkach, gdzie czasem się chowają, w schroniskach i w centrach przyjęć [...]. Biedni są wśród nas. Jakże byłoby to ewangeliczne, jeśli moglibyśmy powiedzieć z całą prawdą: również my jesteśmy biedni, ponieważ tylko w ten sposób będziemy mogli rozpoznać ich realnie i sprawić, że staną się częścią naszego życia oraz narzędnym zbawienia⁴⁴.

---

41 D. Agasso, *Zakończenie*, w: Franciszek, *Świat jutra*, s. 156–157.

42 Franciszek, *Trzeba zaufać miłosierdziu Bożemu*, Homilia, 30.03.2020, „L’Osservatore Romano” 41 (2020) nr 5, s. 34.

43 Franciszek, *Świat jutra*, s. 58–59.

44 Franciszek, *Ubogich zawsze macie u siebie* (Mk 14, 7), Orędzie na V Światowy Dzień Ubogich, 14.11.2021, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/ubodzy13062021.html (13.09.2021).

4. Treść przepowiadania

Przepowiadanie słowa Bożego współczesnym słuchaczom jest głoszeniem treści stałych i niezmiennych, bowiem niezmienna pozostaje istota Ewangelii, czyli Dobra Nowina przekazana człowiekowi przez Boga. Systematycznie zmieniają się jednak okoliczności życia słuchaczy oraz egzystencjalne problemy, które im towarzyszą. Papież Franciszek w adhortacji *Evangelii gaudium* potwierdza zasadę chrystocentryzmu w przepowiadaniu kaznodziejskim. „Bóg, który objawił swoją ogromną miłość w Chrystusie umarłym i zmartwychwstałym”⁴⁵, jest centrum przepowiadania słowa Bożego. Jednocześnie papież Franciszek potwierdza soborową zasadę, która mówi, że drugorzędnym przedmiotem przepowiadania kaznodziejskiego są problemy egzystencjalne współczesnych ludzi oraz sprawy świata, które należy przedstawiać w świetle Chrystusowym (*Evangelii gaudium*, 154). Bardzo bogata panorama problemów, z którymi boryka się człowiek, problemów z samym sobą, z drugim człowiekiem, wspólnotą ludzką i wspólnotą Kościoła, zarysowana przez papieża, stanowi swoistą instrukcję dla współczesnych głosicieli słowa Bożego, a jednocześnie wskazuje na doskonałe rozeznanie papieża Franciszka w otaczającej nas rzeczywistości⁴⁶. Również czas pandemii był dla Franciszka okazją do przekazania głosicielom słowa Bożego sugestii odnoszących się do treści głoszonego przez nich orędzia. Wśród treści, które w nauczania Franciszka wybrzmiewają najmocniej, można wymienić zagadnienie kerygmatu, znaków czasu, nadziei oraz ubogich.

4.1. Kerygmat

Analizy rzeczywistości kerygmatu w ujęciu papieża Franciszka dokonał Michał Zborowski. Analiza przeprowadzana na podstawie trzech adhortacji apostolskich: *Evangelii gaudium*, *Amoris laetitia*, *Christus vivit* obejmuje zarówno definicję, treści oraz cechy charakterystyczne kerygmatu, a także szerszy namysł dogmatyczno-pastoralny nad pierw-

---

⁴⁵ Franciszek, *Evangelii gaudium*, 11.

⁴⁶ L. Szewczyk, Treść przepowiadania kaznodziejskiego według adhortacji apostolskiej „*Evangelii gaudium*”, „*Studia Pastoralne*” 10 (2014), s. 146.

szym orędziem⁴⁷. W kerygmacie, jak podkreśla papież, chodzi o „wieść zawierającą trzy wielkie prawdy, które wszyscy musimy wielokrotnie usłyszeć” (*Christus vivit*, 111)⁴⁸: Bóg cię kocha, Chrystus cię zbawia i On żyje. W *Evangelii gaudium* Franciszek wskazuje: „Jezus Chrystus cię kocha, dał swoje życie, aby cię zbawić, a teraz jest żywy u twego boku codziennie, aby cię oświecić, umocnić i wyzwolić” (164)⁴⁹. Refleksja papieża nad rzeczywistością kerygmatu ma niewątpliwie charakter dogmatyczno-pastoralny. Franciszek porusza poważne zagadnienia teologiczne, przy jednoczesnym i niemal automatycznym ukierunkowaniu ich na wymiar duszpasterski. Proponuje trójelementowy schemat prezentacji kerygmatu. Triada „Bóg cię kocha, Jezus cię zbawił i On żyje”, której analogicznie odpowiadają trzy decyzje wiary – „daj się Bogu pokochać, pozwól się zbawić i nawiąż z Nim relację przyjaźni”. Realizacja nowego życia znajduje swój wyraz we wzroście miłości braterskiej, zaangażowaniu wspólnotowym i służbie na rzecz bliźniego⁵⁰. Należy wychodzić do ludzi, tworzyć z nimi wspólnotę i nawiązywać komunikację⁵¹.

Czas pandemii był również dla Franciszka okazją do przypomnienia o kerygmacie podstawowym. Jednocześnie zachęcał do czytania i interpretowania Ewangelii w świetle historii zbawienia i Tradycji. Inne zaś narzędzia mogą pomóc w pogłębieniu wiedzy, podkreślając, identyfikując i doceniając dotychczas niezbadane bogactwa z tego źródła Żywej Wody⁵². Dla Franciszka

Tradycja to nie muzeum, prawdziwa religia nie jest zamrażarką, a doktryna nie jest statyczna, ale rozrasta się i rozwija jak drzewo, które pozostaje takie samo, choć rośnie i wydaje coraz więcej owoców [...]. Nie ma sprzeczności między silnym zakorzeniem w prawdzie, a jednoczesną otwartością na większe zrozu-

47 M. Zborowski, Kerygmat w ujęciu papieża Franciszka. Refleksje dogmatyczno-pastoralne, „Teologia w Polsce” 13 (2019) nr 2, s. 262.

48 Franciszek, *Christus vivit*.

49 Zob. M. Zborowski, Kerygmat w ujęciu papieża Franciszka. Refleksje dogmatyczno-pastoralne, „Teologia w Polsce” 13 (2019) nr 2, s. 263.

50 M. Zborowski, Kerygmat w ujęciu papieża Franciszka. Refleksje dogmatyczno-pastoralne, „Teologia w Polsce” 13 (2019) nr 2, s. 277–278.

51 Franciszek, W jaki sposób daje pokój świat, a jak daje go Pan?, Homilia, 12.05.2020, „L'Osservatore Romano” 41 (2020) nr 7–8, s. 35.

52 Franciszek, *Powróćmy do marzeń*, s. 96.

mienie. Duch nadal prowadzi nas, w każdej epoce, w naszym tłumaczeniu Dobrej Nowiny w różnych kontekstach, tak aby słowa Jezusa nadal rozbrzmiewały w sercach mężczyzn i kobiet każdego czasu⁵³.

Papież naucza, że nienaruszalnym centrum chrześcijaństwa jest głoszenie jego istoty, czyli kerygmatu:

Chodzi o to, że Bóg mnie umiłował i wydał za mnie samego siebie. Śmierć, zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa, Jego miłość objawiająca się na krzyżu są tym, co pobudza nas do bycia misyjnymi uczniami, zachęcając nas do uznania siebie nawzajem za braci i siostry większej rodziny ludzkiej, szczególnie tych, którzy czują się sierotami [...]. Zasada zbawienia urzeczywistnia się w okazywanym przez nas współczuciu⁵⁴.

Franciszek zachęca do głoszenia prawdy, że wielkie cele życiowe, wymagające odwagi i wigoru, to życzliwość, wiara i praca dla dobra wspólnego. Żeby stawić czoła wyzwaniom, które stoją przed współczesnym światem, należy z właściwą motywacją i wytrwałością skupić się na braterstwie. Jednocześnie papież apeluje o właściwe rozeznawanie problemów i unikanie „moralizmów i innych -izmów, które starają się rozwiązywać wszelkie problemy za pomocą zaleceń, równań i reguł”⁵⁵. Analizując dokonujące się zmiany i proces transformacji, proponuje reakcję na te zjawiska w postaci dynamiki nawrócenia. Wymaga to – zdaniem papieża – zastosowanie metody „kontempluj – rozeznawaj – proponuj”. Najpierw trzeba spojrzeć na rzeczywistość, przede wszystkim na prawdę o cierpieniu na marginesach społeczeństwa. Następnie należy rozeznąć różne działające siły, odróżniając te, które budują, od tych, które niszczą; te, które ucłowieczają, od tych, które dehumanizują. Na końcu zaś zaproponować świeże myślenie i konkretne kroki, które wynikają z diagnozy tego, co nam dolega, i tego, jak możemy inaczej postępować⁵⁶.

---

53 Franciszek, *Powróćmy do marzeń*, s. 63–64.

54 Franciszek, *Powróćmy do marzeń*, s. 116.

55 Franciszek, *Powróćmy do marzeń*, s. 62–63.

56 Franciszek, *Powróćmy do marzeń*, s. 154–156.

4.2. Nadzieja

Zagadnieniem często przywoływanym przez papieża Franciszka w czasie pandemii jest nadzieja:

To światło na końcu tunelu, które zawsze i mimo wszystko trzeba dostrzegać. To energia, której człowiek nawet w sobie nie podejrzewa. Nie uchroni ona przed złem, to prawda, ale da siłę do otwartego stawienia czoła komplikacjom i przeszkodom, nawet tym, które wydają się nie do pokonania. Pozwala chronić się przed podstępnyim przenikaniem zła, przed zniechęceniem, rezygnacją, rozpaczą i pesymizmem. Pokonuje pokusę, by się poddać⁵⁷.

Tak rozumianej nadziei należy szukać w krzyżu Jezusa. Jak podkreśla papież,

Pierwszą korzyścią płynącą z wiary w Boga jest otrzymanie od Niego nadziei, która uwalnia od strachu. Z wiary zawsze wypływa radosna nadzieja, zdolna do zmiany świata. A duszą nadziei jest modlitwa⁵⁸.

Podczas audiencji generalnej, 17 kwietnia 2020 roku, papież Franciszek głosi, że Bóg nigdy nie opuszcza swojego ludu, jest zawsze z nim, szczególnie kiedy ból staje się bardziej dotkliwy. Bóg poprzedza człowieka, usuwając trudności, które go paraliżują. „To jest nasza nadzieja, której nikt nie może odebrać ani uciszyć. To całe życie służby i miłości, które oddaliście w tym czasie, nie zostanie pokonane i zwycięży”⁵⁹. W homilii wygłoszonej w Niedzielę Palmową 2020 roku papież apeluje:

Dzisiaj, w dramacie pandemii, w obliczu tak wielu pewników, które się rozpadają, w obliczu wielu zdradzonych oczekiwań, w poczuciu opuszczenia, które ściska

---

⁵⁷ Franciszek, *Świat jutra*, s. 45.

⁵⁸ Franciszek, *Świat jutra*, s. 46.

⁵⁹ K. Ołdakowski, *Papieski plan na zamartwychwstanie po pandemii*, <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2020-04/papiez-audiencja-17-kwietnia-medytacja-koronawirus-po.html> (12.08.2021).

nam serce, Jezus mówi do każdego z nas: „Odwagi: otwórz swoje serce na moją miłość. Poczujesz pocieszenie Boga, który cię podtrzymuje”⁶⁰.

Franciszek zachęca do osobistego zaproszenia Jezusa, zwłaszcza w chwilach trudnych doświadczeń. Niezależnie od wielkości tych doświadczeń i panującego smutku ludzie wierzący powinni zachować nadzieję, bo Bóg jest z człowiekiem w mrokach nocy, jest pewnością w niepewnościach i słowem w milczeniu⁶¹. To bowiem Bóg wybawia ludzkość od ciemności, które są w człowieku, od ciemności pandemii, wpraw jednak domaga się odwagi dostrzegania tych ciemności⁶². Zdaniem Franciszka orędzie nadziei należy głosić szczególnie dobitnie ludziom doświadczającym wykluczenia. Kierowane do nich nauczanie Jezusa przywołuje świadomość bliskości Boga i własnej godności. To Jezus otwiera drogę nadziei na przyszłość, ścieżkę wyzwolenia⁶³. W nauczaniu Franciszka pandemia jest okazją do przypomnienia paschalnego przesłania nadziei, która nie tylko koi ból, ucisza lęk i rozwiewa wątpliwości. Nadzieja chrześcijańska zobowiązuje do podejmowania działań, które przybliżą jednostki i całe społeczeństwa do wypełnienia w królestwie Bożym⁶⁴.

4.3. Znaki czasu

Pontyfikat papieża Franciszka często jest postrzegany i nazywany wielkim „znakiem czasu”. W jego życiu i działaniu „to, co ludzkie, spleta się wyjątkowo mocno z tym, co boskie, a «znaki czasu» o ludzkiej twarzy stają się jeszcze bardziej jednoznaczными drogowskazami w wędrów-

60 Franciszek, Homilia wygłoszona podczas mszy świętej w Niedzielę Palmową, 05.04.2020, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/homilies/2020/documents/papa-francesco_20200405_omelia-palme.html (31.08.2021).

61 Por. Franciszek, Homilia wygłoszona w Wigilię Paschalną, 11.04.2020, <https://www.ekai.pl/dokumenty/homilia-papieza-franciszka-wygloszona-podczas-wigilii-paschalnej-11-kwietnia-2020/> (13.09.2021).

62 Franciszek, Trzeba mieć odwagę zobaczyć nasze ciemności, żeby weszło światło Pana i nas zbawiło, Homilia, 06.05.2020, „L’Osservatore Romano” 41 (2020) nr 7–8, s. 27.

63 Franciszek, Powróćmy do marzeń, s. 133–134.

64 M. J. Tutak, Pandemia jako globalny „znak czasu”. Analiza kairologiczna metoda konfrontacji socjologiczno-pastoralnej, w: Pandemia jako „znak czasu” dla Kościoła w Polsce, red. M. Tutak, T. Wielebski, Warszawa 2021, s. 135.

ce do Boga”⁶⁵. Również w nauczaniu papieża podczas pandemii obecna jest kategoria „znaków czasu”. To Duch – według Franciszka – pokazuje światu nowe rzeczy przez to, co Kościół nazywa „znakami czasu”. Rozeznawanie znaków czasu pozwala nadać sens dokonującym się zmianom. Interpretując wydarzenia lub trendy w świetle Ewangelii, „można dostrzec te ruchy, które odzwierciedlają wartości Królestwa Bożego, i te, które są ich przeciwieństwem [...]. Rozeznanie w tej tęsknocie działania Ducha Bożego pozwala nam się otworzyć na ten ruch myślą i uczynkiem i w ten sposób stworzyć nową przyszłość zgodnie z duchem ośmiu błogosławieństw”⁶⁶. Franciszek stara się dostrzegać rzeczywistość, rozeznawając ją i odkrywać znaki płynące od Boga. Stwierdza:

Przyspieszona przez koronawirusa zmiana epoki to moment sprzyjający odczytaniu znaków czasu. Utworzyła się luka między realiami i wyzwaniem, przed którymi stoimy, a dostępnymi dla nas przepisami i rozwiązaniami. Ta luka staje się przestrzenią do refleksji, pytań i dialogu⁶⁷.

5. Formalna strona wypowiedzi kaznodziejskiej

Antonio Spadaro, redaktor naczelny „La Civiltà Cattolica”, najstarszego z wydawanych włoskich czasopism, określił papieskie przepowiadanie „mówionym magisterium”. Analizując kaznodziejstwo papieża Franciszka, zauważył, że jego zdolność przekazu ma swoje źródła w głębokim doświadczeniu duszpasterskim, które sprzyja nawiązywaniu wzajemnych relacji. W takich relacjach uzasadnionym staje się zarówno używanie języka potocznego, który stoi w opozycji do języka teologicznego, kojarzonego z językiem urzędowym, jak i mentalna bliskość mówcy ze słuchaczami. Zdaniem Spadaro, Franciszek do tego stopnia pochyla się ku swojemu rozmówcy, iż „niekiedy można nawet mieć wrażenie, że za chwilę mógłby stracić równowagę”⁶⁸. Kaznodziejski sukces papieża

---

65 S. Skobel, *Papież Franciszek: pontyfikat „znaków czasu”*, w: *Pandemia jako „znak czasu” dla Kościoła w Polsce*, red. M. Tutak, T. Wielebski, Warszawa 2021, s. 122–123.

66 Franciszek, *Powróćmy do marzeń*, s. 64.

67 Franciszek, *Powróćmy do marzeń*, s. 66.

68 A. Spadaro, *Mówione magisterium papieża Franciszka*, w: *Franciszek, Bóg szuka nas na marginesie. Słowa z Domu Świętej Marty*, Kraków 2017, s. 14.

Franciszka wynika z używania języka pełnego przysłów, obrazów, metafor, zwrotów idiomatycznych, neologizmów⁶⁹. To język bliski słuchaczom, często wolny od reguł stylistycznych, a przez to prowadzący do spotkania i nawiązania relacji ze słuchaczem, choć niekiedy również do nieporozumień⁷⁰. Analiza papieskiej aktywności w pierwszych miesiącach pandemii koronawirusa pozwala też stwierdzić, że symbole, znaki, słowa i gesty, używane przez Franciszka dla podniesienia na duchu znękaną chorobą ludzkość, były przemyślane i zaplanowane⁷¹.

Beata Zajączkowska, odwołując się do tekstów zamieszczonych na portalu encyklopedii kultury i języka włoskiego *treccani.it*, wskazuje, że papież Franciszek radykalnie odwrócił funkcjonalistyczny paradygmat komunikacji, który widzi w komunikacji narzędzie, którym można pokonać drugiego. Dla Franciszka komunikacja jest przede wszystkim darem pozwalającym wzrastać razem z drugim człowiekiem. Konsekwencją tej logiki jest to, „że komunikator nie dominuje przesłania, które chce przekazać. Im bardziej usuwa się w cień, tym bardziej wybrzmiewa ono z większą mocą”⁷². Autorzy opracowań poświęconych tajemnicy sukcesu przekazu papieża Franciszka dochodzą do wniosku, że widzi on w komunikacji przede wszystkim możliwość dzielenia się, a to zakłada słuchanie. Dla Franciszka słuchanie ma związek z fundamentem relacji międzyludzkich i jest ważniejsze od serwowania gotowych recept, dlatego zachęca do „apostolatu ucha”. Obecny papież komunikuje także przez ciszę i bezruch, co jest swoistym paradoksem w obecnym świecie mediów, które poszukują dźwięku i ruchu. W papieskim kodzie semiotycznym cisza może mieć tak samo ogromne znaczenie jak słowo. Dzięki Franciszkowi, do języka opisującego życie Kościoła, weszły na stałe słowa-klucze, takie jak: ekologia integralna, przyjaźń społeczna, bra-

---

69 A. Spadaro, *Mówione magisterium papieża Franciszka*, s. 13–21.

70 R. Kowalski, *Mówione magisterium Kościoła — kaznodziejstwo papieża Franciszka*, „*Colloquia Theologica Ottoniana*” 1 (2018), s. 187.

71 W. Kućko, *Papież, który zaskoczył Sorrentina*. Słowa i obrazy teatru pedagogicznego Franciszka w czasie pandemii COVID-19, „*Studia Paradayskie*” 30 (2020), s. 162.

72 B. Zajączkowska, *Komunikacja Franciszka: gdzie słucha, słyszy*, <https://www.vatican-news.va/pl/papiez/news/2020-12/komunikacja-franciszka-gdzie-slucha-slyszy.html> (22.08.2021).

terstwo, czy kultura spotkania⁷³. Papież porusza też zagadnienie języka przepowiadania we współczesnym świecie, przyznając pierwszeństwo językowi miłości, relacji i bliskości, a także opisuje rzeczywistość doświadczenia, fundamentalnego dla rzeczywistości wiary⁷⁴.

Dla Domenica Agasso, głoszone podczas pandemii, poranne homilie papieża Franciszka w kaplicy Domu św. Marty są empatycznym symbolem pontyfikatu, tworzą i ożywiają jedność z ludźmi. Słuchacze mogą wejść w harmonię z przesłaniem Ewangelii dzięki ludzkiemu ciepłu i serdeczności papieża, który głosi słowo z prostotą, mówiąc prosto z głowy, przerzucając most między swoim sercem a sercami słuchaczy. Te słowa „dotykają wibrujących strun ludzkiej duszy: uczuć, emocji, niepokojów, wrażliwości, odkrytych nerwów. Nawołują, zapraszają, napominają. Przede wszystkim jednak dodają odwagi”⁷⁵. Franciszek zachęca głosicieli słowa Bożego do dawania świadectwa, że Bóg w czasie, tak delikatnym i decydującym o przyszłości ludzkości, nie opuszcza człowieka. To w Bogu ukryty jest sens każdej, nawet najbardziej przynębiającej rzeczywistości. Świat bowiem oczekuje Kościoła, który jednoczy i harmonizuje, a nie osądza i dzieli⁷⁶. Kościół ten ma wiele twarzy i wyraża prawdę o bliskości Boga na niezliczone sposoby, w zależności od kultury. Dlatego papież powtarza znaną już myśl: „Lubię myśleć, że ewangelizacja zawsze musi się odbywać w dialekcie każdego miejsca, z tymi samymi słowami i dźwiękami, którymi babcia śpiewa kołysanki swoim wnukom”⁷⁷.

***

Nauczanie papieża Franciszka podczas pandemii COVID-19 stanowi inspirację dla współczesnego przepowiadania słowa Bożego. Papież znakomicie rozpoznaje obecne „znaki czasu”, precyzyjnie nazywa otaczające świat zjawiska i analizuje dokonujące się przemiany. Wnosi cenne

73 B. Zajączkowska, *Komunikacja Franciszka: gdzie słucha, słyszy*, <https://www.vatican-news.va/pl/papiez/news/2020-12/komunikacja-franciszka-gdzie-slucha-slyszy.html> (22.08.2021).

74 M. Zborowski, *Kerygmat w ujęciu papieża Franciszka*, s. 278.

75 D. Agasso, *Wstęp*, w: *Franciszek, Świat jutra*, s. 9–10.

76 Franciszek, *Świat jutra*, s. 54–55.

77 Franciszek, *Powróćmy do marzeń*, s. 115.

myśli we współczesne nauczanie Kościoła na temat głosicieli słowa Bożego, słuchaczy, elementów treściowych i formalnych przepowiadania kaznodziejskiego.

Bibliografia

- Agasso D., Wstęp, w: Franciszek, Świat jutra, rozmawiał D. Agasso, tłum. J. Tomaszek, Kraków 2021, s. 616.
- Agasso D., Zakończenie, w: Franciszek, Świat jutra, rozmawiał D. Agasso, tłum. J. Tomaszek, Kraków 2021, s. 153–157.
- Franciszek, Bez świadectwa i modlitwy przepowiadanie apostołskie jest niemożliwe, Homilia, 30.04.2020, „L’Osservatore Romano” 41 (2020) nr 6, s. 37–39.
- Franciszek, *Christus vivit*.
- Franciszek, *Evangelii gaudium*.
- Franciszek, Homilia wygłoszona podczas mszy świętej w Niedzielę Palmową, 05.04.2020, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/homilies/2020/documents/papa-francesco_20200405_omelia-palme.html (31.08.2021).
- Franciszek, Homilia wygłoszona w Wielki Czwartek na mszy Wieczery Pańskiej, 09.04.2020, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/homilies/2020/documents/papa-francesco_20200409_omelia-coenadomini.html (18.09.2021).
- Franciszek, Homilia wygłoszona w Wigilię Paschalną, 11.04.2020, <https://www.ekai.pl/dokumenty/homilia-papieza-franciszka-wygloszona-podczas-wigilii-paschalnej-11-kwietnia-2020/> (13.09.2021).
- Franciszek, Krucyfiks i Ewangelia, Audiencja generalna, 08.04.2020, „L’Osservatore Romano” 41 (2020) nr 5, s. 10–11.
- Franciszek, Ludzkość na wzburzonym morzu. Modlitwa na placu św. Piotra o ustanie pandemii, 27.03.2020, „L’Osservatore Romano” 41 (2020) nr 4, s. 4–6.
- Franciszek, Orędzie Wielkanocne, 12.04.2020, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/urbi/documents/papa-francesco_20200412_urbi-et-orbi-pasqua.html (13.09.2021).
- Franciszek, Oto ja, pošlij mnie! (Iz 6, 8). Orędzie na Światowy Dzień Misyjny 2020 roku, „L’Osservatore Romano” 41 (2020) nr 7–8, s. 4–5.

- Franciszek, *Powróćmy do marzeń. Droga ku lepszej przyszłości*, Kraków 2020.
- Franciszek, *Przemówienie do korpusu dyplomatycznego przy Stolicy Apostolskiej*, <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2021-02/papiez-braterstwo-prawdziwym-lekiem-na-kryzys-i-podzialy.html> (13.09.2021).
- Franciszek, *Świat jutra*, rozmawiał D. Agasso, tłum. J. Tomaszek, Kraków 2021.
- Franciszek, *Trzeba mieć odwagę zobaczyć nasze ciemności, żeby weszło światło Pana i nas zbawiło*, Homilia, 06.05.2020, „L'Osservatore Romano” 41 (2020) nr 7–8, s. 26–27.
- Franciszek, *Trzeba zaufać miłosierdziu Bożemu*, Homilia, 30.03.2020, „L'Osservatore Romano” 41 (2020) nr 5, s. 34–35.
- Franciszek, *Ubogich zawsze macie u siebie (Mk 14, 7). Orędzie na V Światowy Dzień Ubogich*, 14.11.2021, <https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszki/przemowienia/ubodzy13062021.html> (13.09.2021).
- Franciszek, *Uczenie się, jak żyć w czasie kryzysu*, Homilia, 02.05.2020, „L'Osservatore Romano” 41 (2020) nr 6, s. 40–41.
- Franciszek, *Wiara i godność ludzka*, Audiencja generalna, 12.08.2020, „L'Osservatore Romano” 41 (2020) nr 9, s. 11–13.
- Franciszek, *Widzę was i jestem z wami. Modlitwa maryjna*, 08.03.2020, „L'Osservatore Romano” 41 (2020) nr 4, s. 23–24.
- Franciszek, *W jaki sposób daje pokój świat, a jak daje go Pan*, Homilia, 12.05.2020, „L'Osservatore Romano” 41 (2020) nr 7–8, s. 34–35.
- Franciszek, *Wybierajmy głoszenie, żeby nie wpaść we własny grób*, Homilia, 13.04.2020, „L'Osservatore Romano” 41 (2020) nr 6, s. 20–21.
- Kowalski R., *Mówione magisterium Kościoła – kaznodziejstwo papieża Franciszka*, „Colloquia Theologica Ottoniana” 1 (2018), s. 179–196.
- Kućko W., *Papież, który zaskoczył Sorrentina. Słowa i obrazy teatru pedagogicznego Franciszka w czasie pandemii COVID-19*, „Studia Paradayskie” 30 (2020), s. 147–166.
- Ołdakowski K., *Papieski plan na zmartwychwstanie po pandemii*, <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2020-04/papiez-audiencja-17-kwietnia-medytacja-koronawirus-po.html> (12.08.2021).

- Ołdakowski K., Papież przestrzega przed „wirusowym ludobójstwem”, <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2020-03/list-papieża-panamerykański-komitet-sędziów.html> (29.08.2021).
- Ołdakowski K., Papież: z kryzysu należy wychodzić lepszymi, <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2020-08/papież-audiencja-19-sierpnia.html> (19.05.2021).
- Pasierbek P., Papież: błagamy o miłosierdzie dla doświadczonej ludzkości, <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2020-03/papież-franciszek-ojciec-nasz-wprowadzenie.html> (24.08.2021).
- Siwek G., Homiletyka w relacji do teologii pastoralnej, „Studia Pastoralne” 1 (2005), s. 107–125.
- Skobel S., Papież Franciszek: pontyfikat „znaków czasu”, w: *Pandemia jako „znak czasu” dla Kościoła w Polsce*, red. M. Tutak, T. Wielebski, Warszawa 2021, s. 111–124.
- Spadaro A., *Mówione magisterium papieża Franciszka*, w: *Franciszek, Bóg szuka nas na marginesie. Słowa z Domu Świętej Marty*, Kraków 2017, s. 11–32.
- Szewczyk L., Treść przepowiadania kaznodziejskiego według adhortacji apostołskiej „*Evangelii gaudium*”, „Studia Pastoralne” 10 (2014), s. 137–146.
- Tornielli A., „*Laudato si’*” pozwala spojrzeć w przyszłość po pandemii, <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2020-05/5-lat-po-encyklice-laudato-si.html> (09.07.2021).
- Tornielli A., W roku oddalenia, bliskość Papieża, <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2020-12/andrea-tornielli-w-roku-oddalenia-bliskosc-papieża.html> (29.06.2021).
- Tutak M. J., *Pandemia jako globalny „znak czasu”. Analiza kairolologiczna metodą konfrontacji socjologiczno-pastoralnej*, w: *Pandemia jako „znak czasu” dla Kościoła w Polsce*, red. M. Tutak, T. Wielebski, Warszawa 2021, s. 125–150.
- Zajączkowska B., *Komunikacja Franciszka: gdzie słucha, słyszy*, <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2020-12/komunikacja-franciszka-gdzie-słucha-słyszy.html> (22.08.2021).
- Zborowski M., *Kerygmat w ujęciu papieża Franciszka. Refleksje dogmatyczno-pastoralne*, „*Teologia w Polsce*” 13 (2019) nr 2, s. 261–280.

